

Smart služby pro "Černou kostku"

Platformy ILS a LSP smart služeb knihovny
Úvod do diskuze

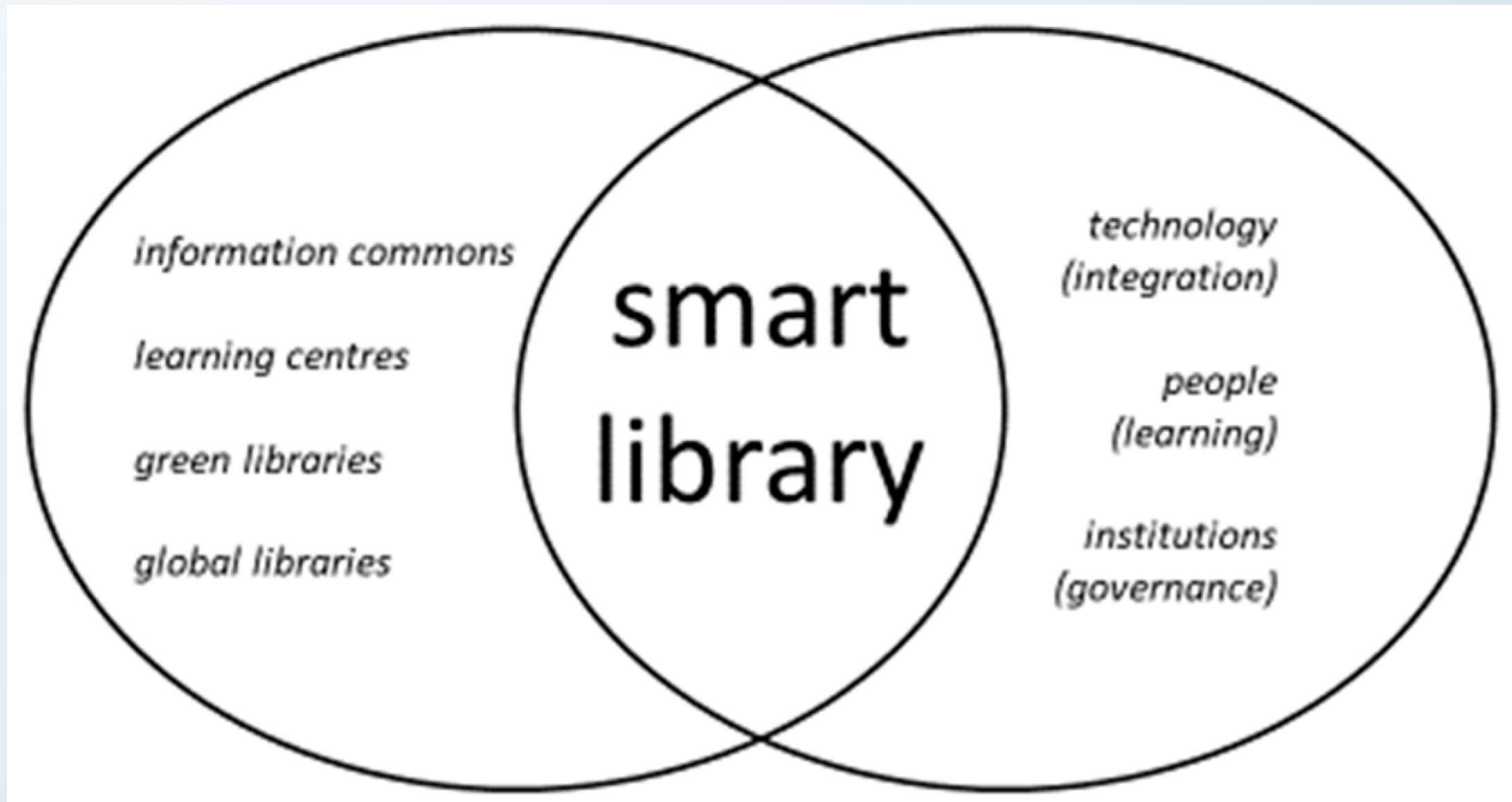
Prof. PhDr. Dušan Katuščák, PhD.
Slezská univerzita Opava, FPF

Ostrava, SVKOS, 14.06. 2023

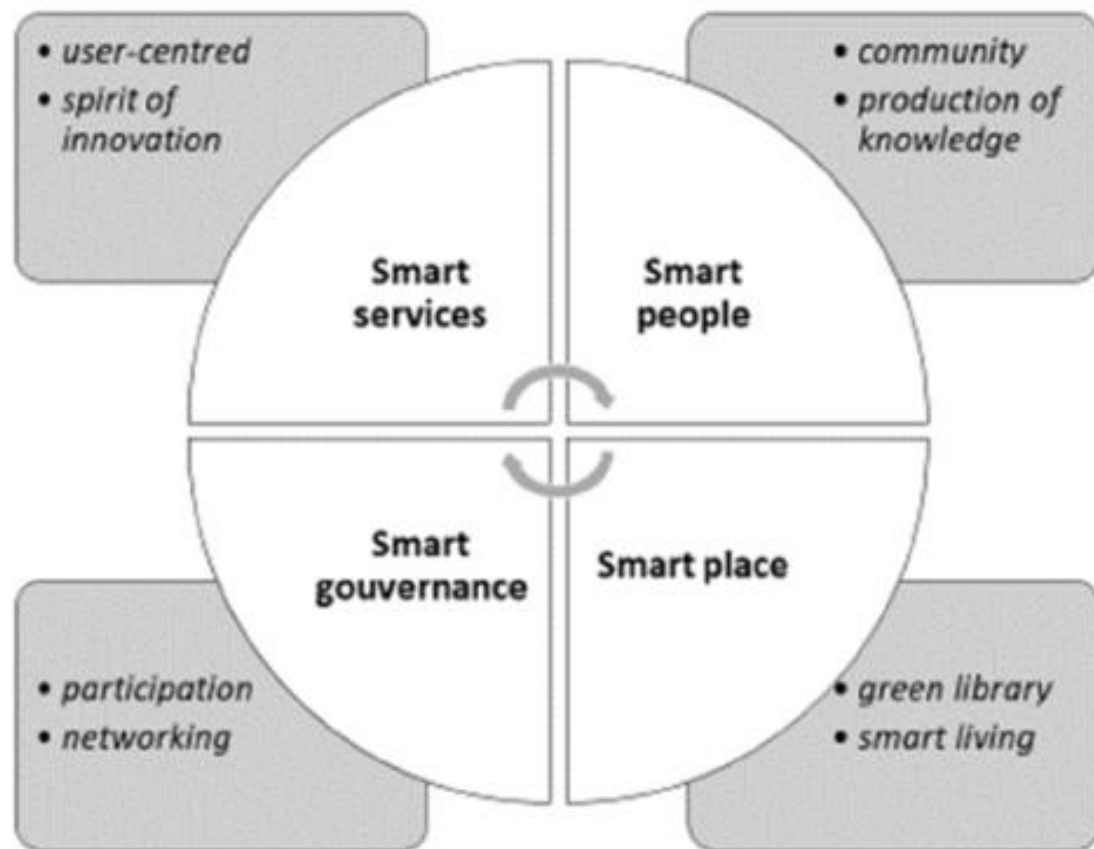
Trendy v knihovníctve

- Smart libraries
- Knižnice – najväčší podsystem kultúry
- Globálne trendy ([Trendy v knihovníctví – Knihovník \(slu.cz\)](#))
  - SPOLOČNOSŤ
  - TECHNOLÓGIE
  - VZDELANIE
  - EKOLÓGIA
  - VLÁDNUTIE
  - EKONÓMIA
  - DEMOGRAFIA
- Profesionálne trendy (nové štandardy, pravidlá, platformy, nástroje, aplikácie, cloud, open source...)

Smart library

Atribúty smart library

Obrázok2. Štvorrozmernásofthesmartlibrary.

Technológie pre smart knižnice

- Kľúčové kategórie technológií pre knižnice:
  - 1. ILS (Integrated Library Systems)
    - Integrované knižničné systémy
  - 2. LSP (Library Services Platforms)
    - Platformy knižničných služieb

ILS Integrované knižničné systémy

- Vznikali v ére automatizácie a informatizácie knižníc (50 rokov)
- Základné procesy knižnice sú riešené súbormi programov
- Súbory programov sú usporiadané do modulov
- Moduly zdieľajú spoločnú databázu
- Moduly bežia na rovnakom výpočtovom prostredí
- Majú zaujímavú históriu – vznikli a zanikli desiatky ILS
- ILS, ktoré „prežili“ sú v súčasnosti zrelé, stabilné - mnoho funkcií
- Implementované v mnohých desiatkach tisíc knižníc po celom svete, naďalej prosperujú

ILS – základné moduly

1. Katalogizácia (zvyčajne na základe bibliografických záznamov MARC)
2. Akvizícia
3. Správa seriálov
4. Výpožičky
5. Prehľady alebo analýzy
6. Online katalóg

ILS

- Primárne zamerané na tlačené dokumenty
- Spravidla nemajú integrovaný modul pre správu elektronických zdrojov
- Nemajú vstavanú vedomostnú základňu držby elektronických zdrojov
- Katalóg sa zaoberá obsahom priamo spravovaným v ILS
(nie komerčnými článkami, kapitolami alebo inými elektronickými zdrojmi dostupnými prostredníctvom predplatného alebo otvoreného prístupu)
- Knižnice používajúce ILS môžu mať aj samostatný systém riadenia elektronických zdrojov, hoci možnosti interoperability nie sú v nich dobre rozvinuté

Vlastnosti ILS

- Pracuje na jednom serveri alebo v klastri
- Slúži jednej organizácii, napríklad jednej knižnici, viacpobočkovému systému alebo konzorciu
- Vyhľadávanie vo vlastných lokálnych zbierkach
- Zvyčajne má architektúru klient/server
- Klienti pracovných staníc sú vo všeobecnosti nahrádzaní webovými rozhraniami (katalogizácia cez web)

ILS hosting – umiestnenie - súčasnosť

- Hostuje samotná knižnica, ak má vlastné dátové centrum;
- Materská inštitúcia knižnice (univerzitné alebo obecné dátové centrum, inštitúcia zriaďovateľa...);
- Predajca, prostredníctvom hostovania stoviek alebo tisícov inštancií systému pre zákazníkov;
- Pretože server (alebo virtuálny server) je vyhradený **pre jednu inštaláciu**, je možné povoliť prístup k natívnym databázovým strojom alebo operačným systémom;
- Mnohé systémy hostované a **spravované dodávateľmi neumožňujú** takýto prístup, aby zabezpečili dobre kontrolované prostredie a zmiernili potrebu technickej expertízy organizácie.

Rozšírené možnosti vyhľadávania

- Napríklad vyhľadávacie rozhrania k ILS:
  - *Encore* od Innovative Interfaces (discovery services platform)
  - *Enterprise* od SirsiDynix
- Discovery systémy tretej strany:
  - BiblioCore od BiblioCommons,
  - Primo od Ex Libris a
  - EBSCO Discovery Service
- Rozhrania na objavovanie otvoreného zdrojového kódu, ako sú varianty
  - VuFind a
  - Blacklight

Čo je dôležité pri výbere LIS/PLS

- Veľkosť a typ knižnice (akademická, verejná, vedecká, špeciálna, súkromná atď.)
- Rozpočet a zdroje dostupné pre LIS
- Kompatibilita a integrácia s existujúcimi systémami a platformami
- Funkčnosť a použiteľnosť LIS
- Podpora a údržba poskytovaná predajcom
- Implementácia štandardov LRM (IFLA Library reference model, 2020)
- LRM zjednocuje FRBR, FRAD, FRSAD

Najlepšie globálne LIS (2023)

Atrium ILS: Cloudový LIS,

Koha: LIS s otvoreným zdrojovým kódom,

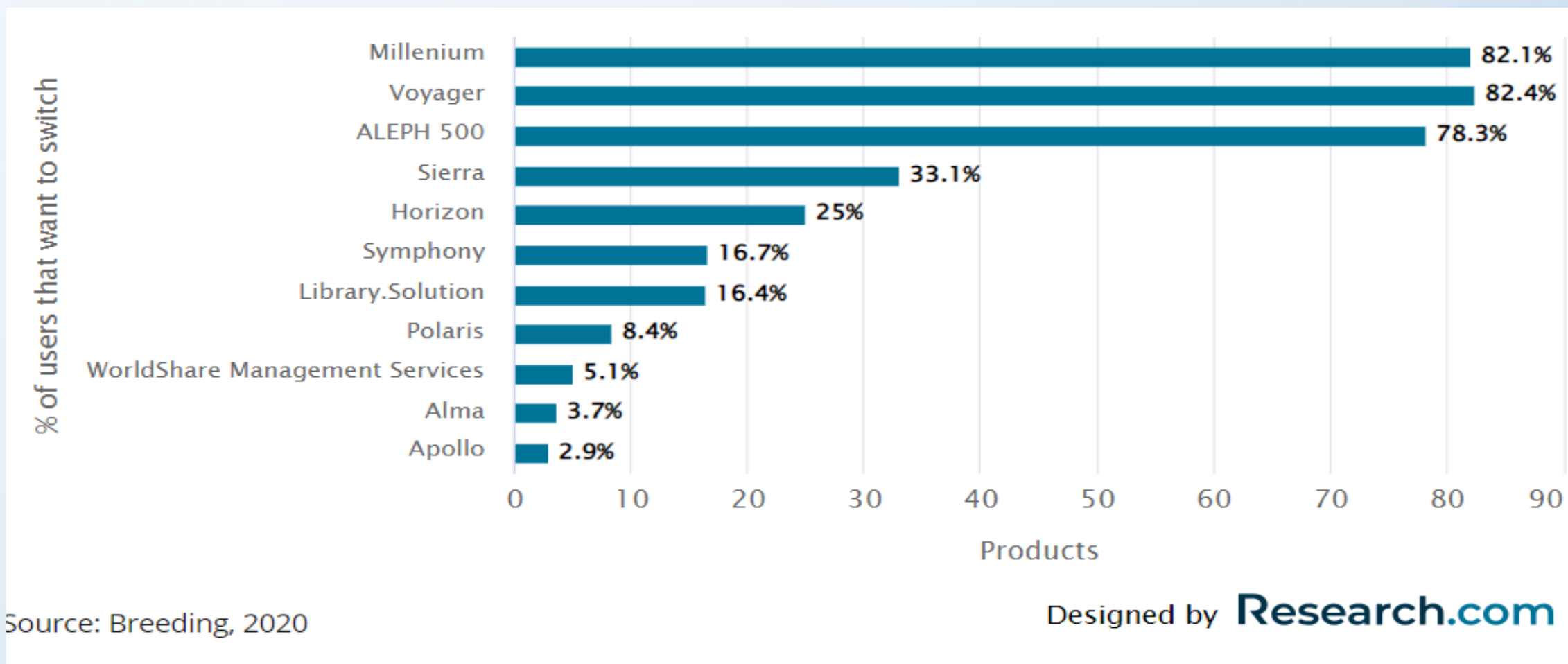
Alma: Cloudový LIS, ktorý sa integruje s vyhľadávacou službou Primo

Libib: Cloudový LIS

Alexandria: Webový LIS

(Používané tiež: Aleph, Millenium III, Sierra, Tint, Voyager, RERO, Horizon, Symphony, Library Solution, Worldshare Management Services, Polaris, Apollo, ...)

Ktoré ILS chceli knižnice vymeniť v r. 2019

Lokálne komerčné systémy

- Clavius
- Tritius
- Verbis a Portaro (SaaS)
- Advanced Rapid Library (ARL)
- Dawinci
- atd

Perspektívy ILS

- Budú pravdepodobne pokračovať vo svojej evolučnej vývojovej trajektórii v nasledujúcich desaťročiach
- ILS sú životaschopné a vhodné automatizačný model pre mnohé knižnice
- Darí sa im najmä v sektore verejných knižníc
- Nie všetky ILS sú založené na zastaraných technologických architektúrach
- Napríklad Apollo ILS od spoločnosti Biblionix – pre malé knižnice
- Konkurenčný boj

Preferencie – náhrady systémov (príklady)

- **Cornell University** v Ithaca v New Yorku prešla z **Ex Libris Voyager** ILS na **FOLIO** s podporou EBSCO Information Services
- **Cultuurconnect**, ktorý zahŕňa takmer všetky verejné knižnice v regióne Flámsko v Belgicku, začal implementovať **OCCL Wise**, pričom prešiel z viacerých existujúcich systémov
- **Írska knižnica**, ktorá zahŕňa všetky verejné knižnice v Írsku, si vybrala **Civica Spydus**, aby nahradila **Sierra** ILS, ktorú používala od inaugurácie **celoštátneho projektu správy knižníc**.
- **Verejné knižnice v okrese Montgomery (Md.)** prešli zo **Symphony** na **Koha** a Aspen Discovery s podporou spoločnosti ByWater Solutions. Tento systém s 21 miestami, ktoré slúžia viac ako 1 miliónu ľudí, je najväčší v USA pomocou Koha.
- **Kráľovné (New York) Knižnica** si vybrala **SirsiDynix Symphony**, ktorá nahradila inovatívny **Virtua ILS** zavedený od roku 2008. **Knižnica slúži 2,3 miliónu ľudí na 65 miestach**.
- **Verejná knižnica St. Louis (SLPL)** a **knižnica okresu St. Louis (Mo.)** vybrali **Polaris** spoločnosti Innovative ako **zdieľanú ILS**. Systém krajskej knižnice predtým používal **Sierra**; SLPL bude migrovať zo **Symphony**.
- **Knižnica University of Chicago** prešla z dnes už zaniknutej knižnice Kualí OLE na **FOLIO** s podporou spoločnosti Index Data.
- **Knižnice University of Missouri** implementovali **FOLIO** s podporou EBSCO Information Services a prešli z inovatívnej **Sierra** ILS.

Trendy v ILS/LSP – atribúty (1)

1. Cloudový ILS:

- Mnohé knižnice prechádzajú na cloudový ILS,
- Umožňuje prístup k údajom odkiaľkoľvek
- Znižuje potrebu lokálneho hardvéru a IT podpory

Trendy v ILS/LSP – atribúty (2)

2. **Open source ILS** (napr.)

Koha

Evergreen

RERO

- flexibilita,

- nákladovej efektívnosti a

- rozvoj riadený komunitou

Trendy v ILS/LSP – atribúty (3)

3. Integrácia s vyhľadávacími vrstvami (discovery služby)

Knižnice čoraz viac integrujú svoje ILS s vyhľadávacími vrstvami,

Primo,

Summon a

EDS,

poskytujú bezproblémovjšie a integrovanejšie používateľské prostredie

Trendy v ILS/LSP – atribúty (4)

4 Analýza údajov a analytické nástroje

- nástroje na analýzu údajov a štatistiky
- získanie prehľadu o svojich zbierkach
- dáta o vzoroch používania a správaní používateľov

To im môže pomôcť robiť rozhodnutia založené na údajoch a optimalizovať ich služby

Trendy v ILS/LSP – atribúty (5)

5 Integrácie založené na API

- Knižnice používajú rozhrania API (aplikačné programovacie rozhrania)
- Možnosť integrácie ILS s inými systémami,
  - ako sú systémy riadenia vzdelávania,
  - výskumné databázy a platformy elektronických kníh.

To umožňuje efektívnejšie pracovné postupy rozširovanie funkcionality a lepší prístup používateľov ku zdrojom

LSP - Platformy knižničných služieb

- LSP je nový typ aplikácie na správu knižničných zdrojov.
- Výrazne sa odlišujú od existujúceho funkčného modelu a technického dizajnu ILS.
- Nové systémy boli uvedené na trh približne v roku 2011
- Tri produkty predstavené v tom čase,
  - Ex Libris Alma,
  - OCLC WorldShare Management Services a
  - ProQuest Intota

Prístupy vývojárov k charakteristike

- OCLC označila svoje produkty za „**služby správy na internete**“ (web-scale management services)
- Spoločnosť ProQuest nazvala svoj produkt „**riešením správy na webe**“ (web-scale management solution)
- Ex Libris uprednostnil frázu „**jednotný rámec riadenia zdrojov**“ (unified resource management framework)
- **Marshall Breeding** navrhol v r. 2011 pre túto kategóriu systémov pomenovanie LSP – „library system platform“

Funkčné charakteristiky LSP

- Flexibilné štruktúry metaúdajov schopné popísať rôzne formáty obsahu
- Pracovné postupy akvizície a katalogizačné vyhovujú elektronickým aj tlačovým zdrojom a ich obchodným a právnym rámcom
- Integrované vedomostné bázy pre správu elektronických zdrojov
- Pracovné postupy podľa viacerých modelov obstarávania:
  - Predplatné elektronických zdrojov
  - Výber materiálov s otvoreným prístupom
  - Správa poplatkov za platby za položky
  - Akvizície riadené dopytom
  - Nákup fyzických materiálov

Funkčné charakteristiky LSP (2)

- Moderný prístup softvéru ako služby (SaaS)
- Podpora všetkých knižníc používajúcich produkt na jednej inštancii systému
- Aktualizácie softvéru v pravidelných intervaloch
- Natívne webové rozhrania pre všetky funkcie zamestnancov a používateľov
- Aplikačné programovacie rozhrania (API)

Funkčné charakteristiky LSP (3)

- Hosting u dodávateľa alebo (alebo vlastný hosting)
- Schopnosť oddeliť inštitucionálne údaje podľa potreby
  - Údaje používateľa
  - Finančné záznamy
  - Údaje o lokálnej zbierke
- Schopnosť agregovať údaje podľa potreby
  - Zdieľané vedomostné databázy
  - Indexy zo zisťovania (discovery)
  - Sociálne alebo komunitné zdroje

Cloud computing

Nový trend v knižničných službách

Poskytovanie služieb prostredníctvom cloud computingu technológií znamená zásadnú zmenu knižničnej politiky

Existujú platformy LSP využívajúce cloud computing

Zvyšuje sa využívanie internetu a webových technológií

Umožňuje zdieľanie distribuovaných zdrojov a služieb, ktoré patria rôznym organizáciám alebo lokalitám

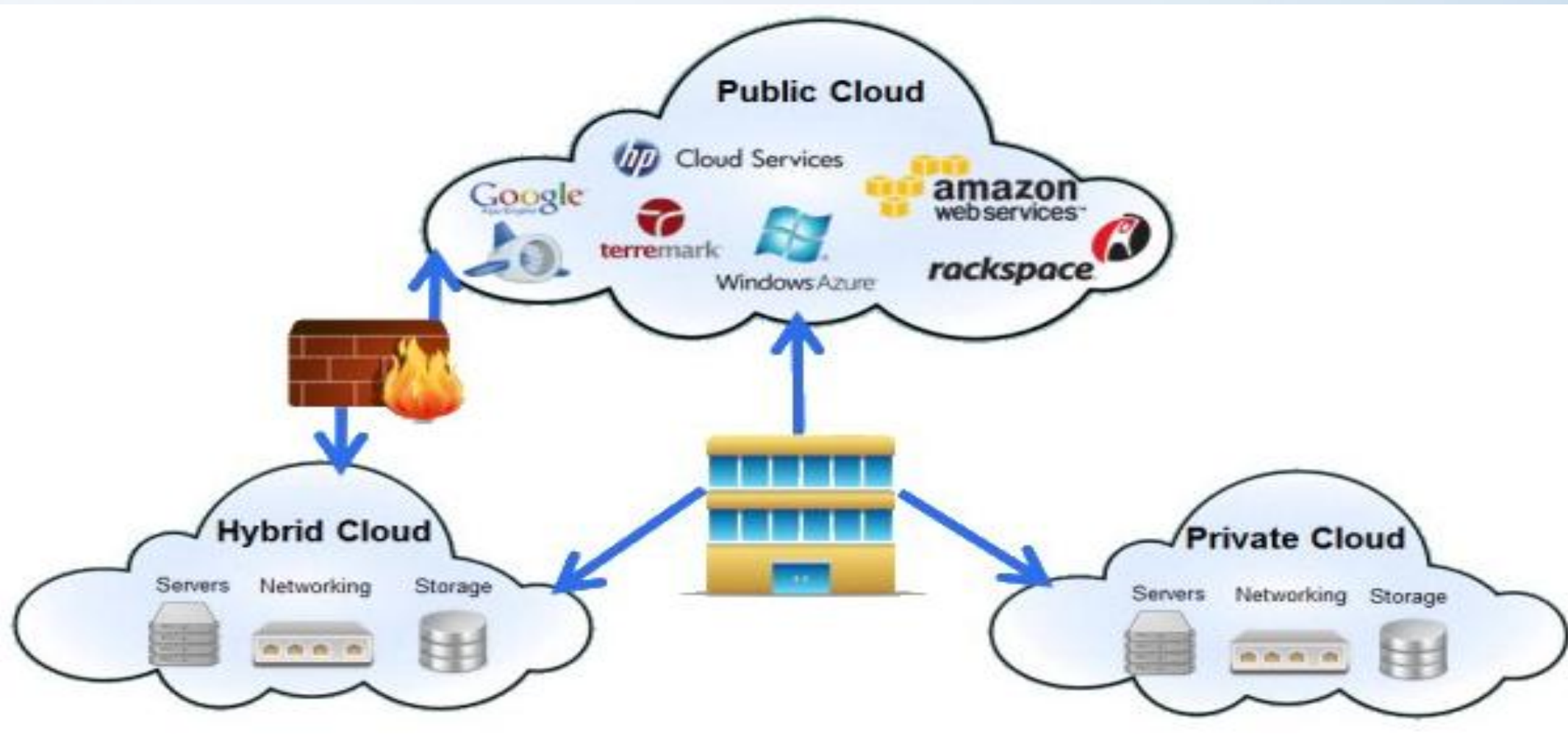
Cloud verejný, privátny, hybridný

Vytvoreniu prostredia, v ktorom

1. cloud poskytuje IT
2. poskytuje vzdialene škálovateľné zdroje

Inštitúcie presúvajú svoj softvér a infraštruktúru do cloudu snaha maximalizovať výhody,

- agilita,
- škálovateľnosť
- úspora nákladov
- minimalizácia riziká

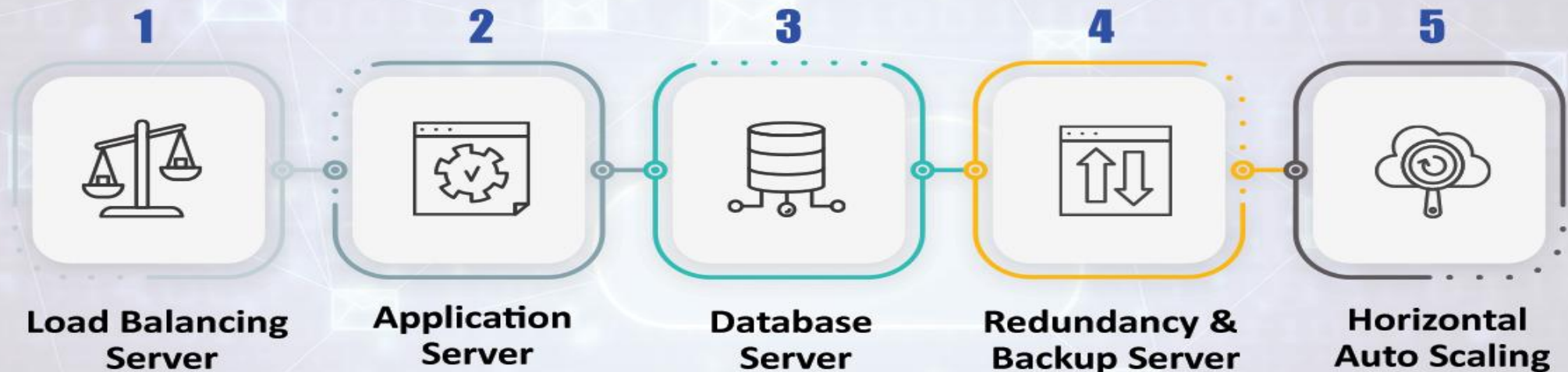
Modely nasadenia cloudu

- **Privátny cloud**: Cloudové služby používa **jedna organizácia**, takže iba organizácia má prístup k svojim údajom a môže ich spravovať.
- **Verejný cloud**: Cloudové služby sú prístupné prostredníctvom siete, ako je internet, a môžu ich využívať **viacerí klienti**. MS Azure a AWS sú niektoré príklady verejného cloud hostingu.
- **Hybridný cloud**: Cloudové služby sú distribuované medzi verejnými a súkromnými cloudmi. Jeho používatelia ich môžu používať podľa svojich požiadaviek, t. j. **súkromné aj verejné cloudové služby v každodennej prevádzke**.

Multicloud pre ILS/LSP

5 KEY COMPONENTS OF MULTICLOUD INFRASTRUCTURE

KIS3G v roku 2023 (jún)

SLOVENSKÁ KNIŽNICA

Portál ku katalógom a zbierkam slovenských knižnic

PROJEKT KIS3G

Vyhľadavanie

- Všetky dokumenty
- Knihy
- Seriály
- Články
- Elektronické zdroje
- Mapy
- Hudba
- Mikrofilmy
- Vizuálny materiál
- Zmiešaný materiál
- Adresár knižníc SR
- Staré tlače (1477-1830)

Súborný katalóg periodík

► Dokumenty k systému Virtua

Knižnice

[O projekte](#) | [Dokumenty](#) | [Bezpečnostné ustanovenie](#) | [Kontakty](#)

Slovenská národná knižnica v Martine

Univerzitná knižnica v Bratislave

Štátna vedecká knižnica Banská Bystrica

Bibiana

Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave

Slovenská knižnica pre nevidiacich v Levoči

Štátna vedecká knižnica v Prešove

Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied

Knižnica Akadémie umení v Banskej Bystrici

Katolícka univerzita v Ružomberku

Knižnica ÚLUV v Bratislave

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva

Akademická knižnica Akadémie ozbrojených síl

Knižnica Slovenského národného múzea

Mestská knižnica Strážske

KIS3G v roku 2010

Priemerný mesačný počet návštev na www.kis3g.sk v r. 2010 bol 85 000. Priemerný počet mesačných zobrazených stránok na www.kis3g.sk v r. 2010 bol 1 300 000.

Merateľný ukazovateľ	Stav k 31. 12. 2010 (Počet bibliografických záznamov)
Clas01: Súborný katalóg monografií a článkov SR	3 558 521
Clas02: Súborný katalóg periodík SR	62 983
Clas05: Lokálny katalóg UKB	437 479
Spolu	4 058 983

SNK je od 1.7. 2006 riadnym členom **Európskej knižnice (The European Library)**

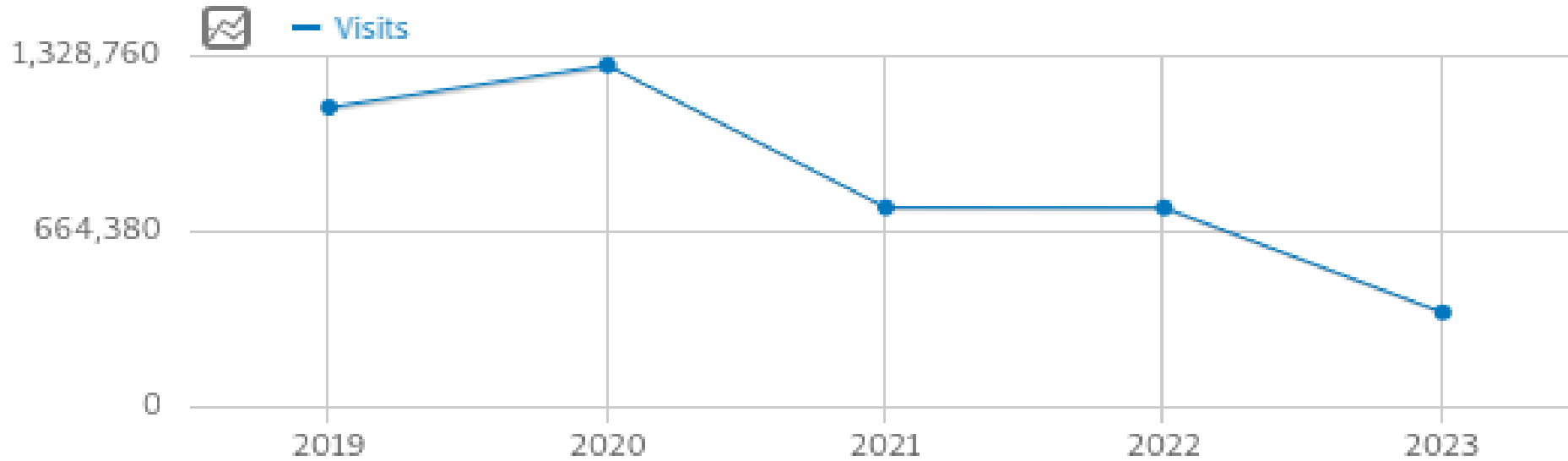
Návštevnosť stránok knižničného katalógu za obdobie december 2014

Súhrnný prehľad návštevnosti všetky knižnice v KIS3G

- Návštevy 127 362
- Návštevníci **59 364 /mesiac december 2014**
- Unikátne IP adresy 25 373
- Zobrazené stránky 1 871 875

KIS3G v rokoch 2019-2023

Visits Over Time

Poplatky v KIS3G

Poplatok za používanie jedného klienta bol odvodený z celkových nákladov na prevádzku KIS Virtua a z celkového počtu licencovaných zamestnaneckých klientov je ich 512 (pri open source KIS5G odpadá)

Napr. servisná zmluva o prevádzke softvéru na r. 2011 bola **139 135,49 USD.**

Výška fakturovanej platby účastníka projektu bola nasledovná:

Ročná platba SNK za servis softvéru 139 135,49 USD : 512 celkových klientov = **271,75 USD / na 1 klienta**

Komerčné systémy – komplikovaná licenčná politika

Licenčný model predplatného Alma

Model predplatného pre Alma je založený na nasledujúcich parametroch predplatného:

1. Počet jedinečných titulov e-časopisu
2. Počet metaúdajov o digitálnych zdrojoch
3. Zoznambibliografických titulov (vrátane elektronických kníh a záznamov miestnych orgánov)
4. Počet používateľov (zamestnanci)
5. Veľkosť súborov digitálnych objektov v GB

Funkčné komponenty predplatného Alma - all-inclusive - SaaS

- Akvizícia (vrátane seriálov a správy licencií)
- Plnenie (vrátane výpožičiek, zdieľania zdrojov, rezerv a rezervácie)
- Správa metaúdajov (vrátane správy elektronických zdrojov)
- Administratíva
- Rozlíšenie odkazu *link resolution* (vrátane vyhľadávania v názve denníka A – Z, ktoré sa zobrazuje v Primo)
- Databáza znalostí (vrátane kontroly zo strany orgánov)
- Analytika (prehľady)
- Sieť vývojárov (vrátane rozhraní API a ďalších integračných mechanizmov)

Predplatné zahŕňa hosting, zálohovanie, vydania, údržbu IT a tradičnú podporu aplikácií

Manažérske zhrnutie

Návrh zamerania národného projektu

Atribúty smart library

A) Cloudové systémy

1. Amazon Web Servis,
2. Microsoft Azure,
3. Google Cloud Platform,
4. Online Computer Library Center (OCLC),
5. Ex Libris Alma,
6. DuraCloud,
7. Invenio...

Atribúty smart library

B) Open source riešenia

1. RERO,
2. KOHA,
3. Evergreen,
4. (VuFinde), OpenBiblio, Omeka, Islandora...

C) Dizajn zameraný na používateľa (responzívny dizajn)

D) Integrácia s vyhľadávacími službami (discovery)

E) Mobilné aplikácia

F) Analýzy údajov a tvorba zostáv – reporty o zdrojoch a klientoch

G) Interoperabilita (API) – integrácia s inými systémami

Smart library – otvorené otázky

PROJEKT – Náhrada Aleph 500 (ca 2025?)

- Riešiť:
    - Cieľ: inovatívne *smart služby* informačných inštitúcií - knižnice, archívy, múzeá, galérie (región)?
    - Cieľ: smart služby len v SVKOS? (lokál?)
  - Jedna platforma pre región? – Preferujem *jednu spoločnú aplikáciu* v cloude
  - Združí subjekty (informačné inštitúcie, knižnice a iné PFI v regióne), ktoré sa dobrovoľne rozhodnú používať spoločnú platformu? – Preferujem *regionálny komunitný prístup*
  - Platforma open source alebo komerčná? – Preferujem *open source*
  - Cloud riešenie? Multicloud? – Preferujem *multicloud*
  - Cloud – verejný, privátny, hybridný? – Preferujem *hybridný*
1. Vykonať metaanalýzu a finančná analýza (finančná efektívnosť) - 2023
  2. Získať podporu zriaďovateľov a odborne verejnosti
  3. Implementovať riešenie v pilotnom projekte

Infraštruktúra pre platformu

1. Cloud Hosting – poskytovateľ hostingu
2. Virtuálne stroje alebo kontajnery (hostovanie rôznych komponentov ILS)
3. Operačný systém (Linux – Ubuntu, Debian...)
4. Systém správy databáz (DBMS, MySQL...)
5. Webový server
6. Stabilný internet
7. Bezpečnostné opatrenia (firewall, šifrovanie, kontrola prístupu, zálohovanie, monitoring...)